
Miscellanea

*Mariusz Tomasz Kłoda**

NARUSZENIE DÓBR OSOBISTYCH KREDYTOBIORCY JAKO SKUTEK UCHYBIENIA PRZEZ BANK ZASADOM PRZETWARZANIA DANYCH OSOBOWYCH

Teza wyroku SN z 11.02.2015 r. (I CSK 868/14)¹:

Uchybienie przepisom o ochronie danych osobowych nie w każdym wypadku musi prowadzić do naruszenia dóbr osobistych, konieczne jest więc zawsze podanie ocenie przedmiotu, charakteru i skutków tego uchybienia. Jeżeli w wyniku nienależytej dbałości o interesy osoby, której dane osobowe są gromadzone i przetwarzane, nastąpiło wkroczenie w sferę wartości o charakterze niemajątkowym, wiążących się z osobowością człowieka, uznanych powszechnie w społeczeństwie, to poza środkami administracyjnymi przewidzianymi w ustawie o ochronie danych osobowych pokrzywdzony może sięgnąć również po możliwości obrony przewidziane w art. 24 KC. Walory jednostki jako potencjalnego kredytobiorcy wywołują wprawdzie skutki na płaszczyźnie majątkowej, ale skutki te są wynikiem oceny cech i właściwości podmiotowych należących do sfery osobowości człowieka, takich jak jego rzetelność i odpowiedzialność, budująca obraz wiarygodności jako kontrahenta.

* Mariusz Tomasz Kłoda jest doktorantem w Katedrze Prawa Cywilnego i Bankowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz aplikantem radcowskim przy Okręgowej Izbie Radców Prawnych w Toruniu.

¹ Tezę i uzasadnienie wyroku opublikowano w „Monitorze Prawa Bankowego” 2015, nr 10, s. 8–13.

Glosa do wyroku SN z 24.07.2014 r.
(I CSK 868/14)

I. Polski system wymiany informacji kredytowej jest wysoko oceniany przez Bank Światowy². Dochodzi w nim jednak do nieprawidłowości, co zostało zauważone przez Rzecznika Praw Obywatelskich³. W tym kontekście warto poświęcić uwagę wyrokowi SN z 11.02.2015 r. (I CSK 868/14), szeroko komentowanemu w publicystyce⁴. Odpowiedziano w nim twierdząco na pytanie, analizowane do tej pory w ujęciu biur informacji gospodarczej⁵ oraz Biura Informacji Kredytowej S.A.⁶, czy w razie naruszenia przez bank reguł wykonywania operacji na danych osobowych (określonych w ustawie z 29.08.1997 r. o ochronie danych osobowych⁷) może dojść do naruszenia dóbr osobistych osoby, której dane te dotyczą?

Z uwagi na precedensowy charakter komentowanego judykatu i jego znaczenie dla praktyki obrotu, w niniejszej glosie zostaną poddane bliższej analizie kwestie braku niezwłocznej aktualizacji przez instytucję bankową danych osobowych kredytobiorcy (zgromadzonych w BIK S.A.) jako przykładu naruszenia zasad ich przetwarzania oraz będącego następstwem tego zdarzenia naruszenia dóbr osobistych klienta banku.

II. Wyrok zapadł na tle następującego stanu faktycznego. Powód zawarł z pozwanym bankiem umowę kredytu konsumpcyjnego odnawialnego z kartą płatniczą. Uprawniała ona bank m.in. do przekazywania instytucjom finansowym informacji (za pośrednictwem Biura Informacji Kredytowej S.A.) o powstałych na jej podstawie zobowiązaniach. Kredytobiorca wypowiedział umowę, oświadczając jednocześnie, że jest świadomy powstałego na jej podstawie zadłużenia wobec pozwanego. Pomimo zapłaty długu, bank przekazał do BIK S.A. informację o wygaśnięciu zobowiązań powoda dopiero po jego interwencji. Przez kilka miesięcy figurował

² Zob. *Doing Business 2016. Measuring Regulatory Quality and Efficiency. Economy profile 2016. Poland*, The World Bank, Washington D.C. 2016, s. 60–64, <http://www.doingbusiness.org/> (dostęp: 10.05.2016 r.).

³ Por. Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Prezesa Związku Banków Polskich z 23.02.2015 r., (V.7220.52.2015.EG), <https://www.rpo.gov.pl> (dostęp: 10.05.2016 r.).

⁴ Zob. np. M. T. Kłoda, *Naruszenie dóbr osobistych klienta banku*, „Rzeczpospolita” 2015, nr 246, s. F4; E. M. Radlińska, *Szybkie wykreślenie spłaconych długów*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2015, nr 102, s. F3.

⁵ Zob. np.: wyrok SN z 18.09.2014 r. (V CSK 649/13), OSG 2015, nr 7, poz. 52; wyrok SN z 26.10.2011 r. (III CSK 16/11), <http://sn.pl> (dostęp: 10.05.2016 r.); wyrok SA w Krakowie z 21.05.2010 r. (I ACa 430/10), OSA 2011, nr 4, poz. 12; por. też M. Bączyk, *Przegląd orzecznictwa SN w sprawach bankowych za okres od lipca do grudnia 2011 r.*, „Monitor Prawa Bankowego” 2012, nr 10, s. 49–50.

⁶ Por. m.in. wyrok SN z 15.02.2008 r. (I CSK 358/07), OSNC 2009, nr 4, poz. 63; zob. też K. Zacharzewski, *Naruszenie dóbr osobistych przez instytucję finansową*, „Glosa” 2009, nr 2, s. 66–75.

⁷ Dz.U. z 2015 r. poz. 2135 ze zm., dalej: „u.o.d.o”.

on zatem w BIK S.A. jako dłużnik pozwanego, co było przyczyną odmowy udzielenia mu kredytów w innych bankach. Powód wniósł powództwo o ochronę dóbr osobistych, zadośćuczynienie i odszkodowanie. SO uwzględnił powództwo w części dotyczącej odszkodowania, natomiast SA oddalił apelację powoda. SN uwzględnił skargę kasacyjną wniesioną przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

III. W glosowanym orzeczeniu przyjęto, że zaniedbanie przez pozwanego bank niezwłocznego podjęcia czynności prowadzących do aktualizacji w BIK S.A. zapisów o niespłaconym, niewielkim zadłużeniu powoda naruszyło zasady przetwarzania danych osobowych określone w u.o.d.o.

Niektóre informacje zawarte np. w umowie kredytowej (objęte tajemnicą bankową) mają charakter danych osobowych⁸. Bank-administrator danych osobowych, wykonujący jakiegokolwiek operacje na danych osobowych kredytobiorcy, jest zatem zobowiązany zapewnić, aby były one m.in. zgodne z rzeczywistym stanem rzeczy⁹ (merytorycznie poprawne w rozumieniu art. 26 ust. 1 pkt 3 *in principio* u.o.d.o.). Obowiązek ten musi być przestrzegany na każdym etapie przetwarzania danych osobowych klienta banku, czyli w fazie przedkontraktowej (np. w zakresie objętym wnioskiem o udzielenie kredytu), w trakcie trwania umowy kredytowej oraz po jej wygaśnięciu (np. w przypadku przewidzianym w art. 105a ust. 2 ustawy z 29.08.1997 r. Prawo bankowe¹⁰). *De lege lata* brak bowiem podstaw, by czynić w tym zakresie dystynkcje i faworyzować którykolwiek z wymienionych etapów przetwarzania danych osobowych. Za taką interpretacją przemawia również interes osoby, której dane dotyczą.

Do naruszenia art. 26 ust. 1 pkt 3 *in principio* u.o.d.o. może dojść np. w wyniku braku niezwłocznego przekazania przez bank do BIK S.A. zawiadomienia o spłaceniu przez byłego kredytobiorcę długu względem niego i dopuszczenie do funkcjonowania w systemie wymiany informacji kredytowej (przez nieproporcjonalnie długi czas wobec możliwości współczesnych i powszechnie dostępnych środków przesyłu danych) nieaktualnych wiadomości na jego temat. Dla oceny bezprawności tego zachowania nie ma natomiast znaczenia to, jakiej kwoty dotyczą nieaktualne dane o zadłużeniu. Za merytorycznie niepoprawne w ujęciu art. 26 ust. 1 pkt 3 *in principio* u.o.d.o. należy bowiem uznać informacje o obiektywnie wysokim i niskim, lecz nieistniejącym długu (*lege non distinguente*). Tę *prima facie* rygorystyczną wykładnię wydaje się wspierać art. 26 ust. 1 *in principio* u.o.d.o., nakładający na administratora danych

⁸ Zob. R.W. Kaszubski, A. Tupaj-Cholewa, *Dopuszczalność przetwarzania informacji stanowiących tajemnicę bankową dla celów statystycznych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2008, nr 10, s. 22; zob. też wyrok NSA w Warszawie z 04.04.2003 r. (II SA 2935/02), „Palestra” 2004, nr 7–8, s. 251–254.

⁹ P. Barta, P. Litwiński, *Ustawa o ochronie danych osobowych. Komentarz*, C.H.Beck, Warszawa 2015, s. 299–300.

¹⁰ Dz.U. z 2015 r. poz. 128 ze zm.

osobowych obowiązek dołożenia szczególnej staranności w celu ochrony interesów (majątkowych oraz niemajątkowych¹¹) osób, których dane te dotyczą. Ma to być zatem staranność większa od należytej (art. 355 k.c.¹²), a więc podobna do tej, jaką wymaga się np. od dziennikarzy przy zbieraniu i wykorzystywaniu materiałów prasowych (art. 12 ust. 1 pkt 1 ustawy z 26.01.1984 r. Prawo prasowe¹³)¹⁴. Szczególnej staranności nie dochowuje bank, który nie dokonuje niezwłocznie korekty informacji w BIK S.A. o jakimkolwiek nieaktualnym zadłużeniu kredytobiorcy względem niego. Trudno także wyobrazić sobie skuteczność obrony banku przed zarzutem dopuszczenia do funkcjonowania w obrocie danych osobowych niezgodnych, w jakimkolwiek zakresie, z rzeczywistym stanem rzeczy w ujęciu misji jaką pełni on w gospodarce wolnorynkowej (podmiot zaufania publicznego¹⁵).

Analizowane zaniechanie instytucji bankowej wydaje się naruszać także inne niż art. 26 ust. 1 pkt 3 *in principio* u.o.d.o. przepisy tej ustawy, w tym prawo każdego do ochrony dotyczących go danych osobowych (art. 1 ust. 1) oraz obowiązek ich przetwarzania zgodnie z prawem (art. 26 ust. 1 pkt 1). W szerszym kontekście, lecz pozostającym w funkcjonalnym związku z przepisami u.o.d.o., uchybia ono natomiast normom (implementowanej przez u.o.d.o. i mającej znaczenie dla jej wykładni¹⁶) dyrektywy 95/46/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 24.10.1995 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w zakresie przetwarzania danych osobowych i swobodnego przepływu tych danych¹⁷, a także, gwarantowanej konstytucyjnie oraz realizowanej przez przepisy u.o.d.o., autonomii informacyjnej¹⁸ (art. 51 Konstytucji RP¹⁹) oraz pozostającemu z nią w związku prawu do prywatności (art. 47 Konstytucji RP).

IV. W ocenie SN naruszenie przez bank zasad przetwarzania danych osobowych, określonych w u.o.d.o., doprowadziło do naruszenia dóbr osobistych powoda.

Zarówno z punktu widzenia potencjalnych kredytobiorców, jak i całego sektora bankowego, niezmiernie ważne jest to, aby wiadomości zgromadzone w BIK S.A.

¹¹ Związanych np. z poszanowaniem prywatności, intymności, samodzielnym kształtowaniem wizerunku wobec innych ludzi oraz instytucji lub prawem do dobrej sławy. Zob. wyrok WSA w Warszawie z 05.11.2010 r. (II SA/Wa 964/10), <http://orzeczenia.nsa.gov.pl/> (dostęp: 10.05.2016 r.).

¹² Dz.U. z 2016 r. poz. 380 ze zm.

¹³ Dz.U. z 1984 r. Nr 5, poz. 24 ze zm.

¹⁴ Tak wyrok WSA w Warszawie z 05.11.2010 r. (II SA/Wa 964/10), <http://orzeczenia.nsa.gov.pl/> (dostęp: 10.05.2016 r.).

¹⁵ Por. np. M. Bączyk [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, M. Bączyk, E. Fojcik-Mastalska, L. Góral, J. Pisiuliński, W. Pyziół, LexisNexis, Warszawa 2007, s. 539.

¹⁶ Tak m.in. wyrok SN z 15.02.2008 r. (I CSK 358/07), OSNC 2009 nr 4, poz. 63.

¹⁷ Dz.Urz.UE.L z 1995 r. Nr 281, s. 31 i n. ze zm.

¹⁸ Bliżej o konstytucyjnych gwarancjach autonomii informacyjnej np.: wyrok TK z 19.02.2002 r. (U 3/01), OTK-A 2002, nr 1, poz. 3; wyrok TK z 20.11.2002 r. (K 41/02), OTK-A 2002, nr 6, poz. 83.

¹⁹ Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.

były wiarygodne. Dane te tworzą *sui generis* obraz (wizerunek) uczestnika obrotu kredytowego, z którym mogą zapoznać się instytucje finansowe poprzez sporządzany przez BIK S.A. raport o kredytobiorcy (stanowiący podstawę oceny jego wiarygodności, czyli tzw. *scoringu*²⁰). Jeśli transfer informacji pomiędzy bankiem a BIK S.A. przebiega zgodnie z prawem, to jest on kształtowany głównie przez historię kredytową potencjalnego kontrahenta instytucji finansowej (przedstawiającą sposób dotychczasowego wykonywania zaciągniętych przez niego zobowiązań kredytowych, a przez to ukazującą część cech i właściwości podmiotowych należących do sfery jego osobowości). Gdy bank uchybia zasadom przetwarzania danych osobowych, określonym w u.o.d.o., to obraz klienta banku ulega zniekształceniu. Kredytobiorcy przypisywane są lepsze lub gorsze niż w rzeczywistości cechy i właściwości podmiotowe, co zasadniczo pozostaje poza jego wiedzą, gdyż nie uczestniczy on aktywnie w procesie wymiany informacji kredytowej. W większości takich przypadków nie dochodzi do naruszenia dóbr osobistych zainteresowanego. Dotyczy to szczególnie sytuacji bezprawnego sanowania wizerunku uczestnika obrotu kredytowego. Jeżeli jednak zniekształcony wizerunek, rzetelnego w rzeczywistości uczestnika obrotu kredytowego, okazuje się niekorzystny (np. prezentuje go jako osobę niedającą gwarancji prawidłowego wywiązywania się z zobowiązań kredytowych) i w wyniku zapoznania się z nim przez instytucje finansowe dochodzi do wydania tyłu (niezrozumiałych dla niego) negatywnych decyzji kredytowych, że w zasadzie utrudnia albo uniemożliwia mu się dostęp do rynku usług kredytowych, to należy przyjąć, iż uchybienie przez bank przepisom u.o.d.o. prowadzi do naruszenia jego godności lub „rzetelności w spłacaniu długów”²¹. Solidny kredytobiorca, tkwiący w uzasadnionym przekonaniu o własnej wartości, ma bowiem prawo oczekiwać szacunku ze strony m.in. instytucji finansowych oraz być rozczarowany i zdezorientowany wówczas, gdy odmawia się mu udzielania kredytu z uwagi na jego rzekomą niewiarygodność.

Stanowisko przyjęte przez SN w glosowanym orzeczeniu spełnia, jak się wydaje, kryterium obiektywne istoty dóbr osobistych²². Obecnie korzystanie z kredytów jest zjawiskiem powszechnym. O jego skali świadczą chociażby dane statystyczne, w tym ogólna wysokość zadłużenia²³, oraz liczba osób, których dane zgromadzone

²⁰ Zob. M. Bączyk [w:] *Prawo...*, *op. cit.*, s. 559–561.

²¹ O możliwość wyodrębnienia tego dobra osobistego wskazano w wyroku SA w Warszawie z 19.11.2013 r. (I ACa 832/13), niepubl.

²² Por. M. Pazdan [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz do art. 1–449*¹⁰, t. I, K. Pietrzykowski (red.), C.H.Beck, Warszawa 2015, s. 109–110.

²³ Zadłużenie „osób prywatnych” w sektorze bankowym (łącznie ze SKOK) na koniec 2015 r. wyniosło 547,9 mld złotych (wzrost o 71,7 mld zł wobec końca 2012 r.). Por. Raport Kwartalny Biura Informacji Kredytowej Kredyt Trendy 2016, nr 1, s. 4, <https://www.bik.pl> (dostęp: 10.05.2016 r.).

zostały w BIK S.A.²⁴ Fakty te mogą przemawiać za trafnością poglądu, zgodnie z którym członkowie współczesnego tzw. społeczeństwa konsumpcyjnego postrzegają dostęp do rynku usług kredytowych jako „prawo rzetelnego kredytobiorcy”²⁵, a bezprawne ograniczenie albo zamknięcie tego dostępu jako zachowanie skutkujące dolegliwościami dużej wagi.

Streszczenie

Sąd Najwyższy trafnie wskazał w glosowanym judykacie, że zaniedbanie przez bank niezwłocznego podjęcia czynności prowadzących do aktualizacji w Biurze Informacji Kredytowej (BIK) danych o niespłaconym (niewielkim) zadłużeniu kredytobiorcy narusza zasady przetwarzania danych osobowych określone w ustawie z 29.08.1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2015 r. poz. 2135 ze zm.; dalej: u.o.d.o.).

Uchybienie (przez bank) zasadom przetwarzania danych osobowych, określonym w u.o.d.o., może prowadzić do naruszenia godności kredytobiorcy. Członkowie współczesnego społeczeństwa konsumpcyjnego postrzegają bowiem dostęp do rynku usług kredytowych jako „prawo rzetelnego kredytobiorcy”, a bezprawne ograniczenie albo zamknięcie tego dostępu jako działanie skutkujące dolegliwościami dużej wagi.

Słowa kluczowe: bank, kredytobiorca, Biuro Informacji Kredytowej (BIK), dobra osobiste, ustawa o ochronie danych osobowych

Abstract

The Supreme Court rightly pointed out in judgement, that dereliction by the bank immediate action leading to update in the Credit Information Bureau (BIK) data concerning the borrower's unpaid (low) debt infringes the principles for personal data processing set out in the Personal Data Protection Act of 29 August 1997 (consolidated text Official Journal of the Republic of Poland of 2015 pos. 2135, as amended, hereinafter referred to as u.o.d.o.).

The infringement (by bank) of the principles for personal data processing, set out in the u.o.d.o., may lead to violations of a borrower's dignity. This is because,

²⁴ W bazach BIK S.A. znajdują się informacje o 135 mln rachunków (łącznie z rachunkami zamkniętymi, gromadzonymi dla celów stosowania metod statystycznych) oraz o 23,2 mln osób. Zob. oficjalną stronę internetową BIK S.A., <https://www.bik.pl/> (dostęp: 10.05.2016 r.).

²⁵ M.T. Kłoda, *Naruszenie dóbr...*, *op. cit.*, s. F4.

members of modern consumer society perceive the access to the market of loan services as “the right of the prudent borrower” and illegal limitation or exclusion to this access as a matter of great importance.

Key words: bank, borrower, Credit Information Bureau (BIK), personal rights, Personal Data Protection Act

Bibliografia

Wydawnictwa zwarte

- Barta P., Litwiński P., *Ustawa o ochronie danych osobowych. Komentarz*, C.H.Beck, Warszawa 2015.
- Bączyk M. [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, M. Bączyk, E. Fojcik-Mastalska, L. Góral, J. Pisiuliński, W. Pyziół, LexisNexis, Warszawa 2007.
- Doing Business 2016. Measuring Regulatory Quality and Efficiency. Economy profile 2016. Poland*, The World Bank, Washington D.C. 2016, s. 60–64, <http://www.doing-business.org/> (dostęp 10.05.2016 r.).
- Pazdan M. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz do art. 1–449¹⁰*, t. I, K. Pietrzykowski (red.), C.H.Beck, Warszawa 2015.

Artykuły

- Bączyk M., *Przegląd orzecznictwa SN w sprawach bankowych za okres od lipca do grudnia 2011 r.*, „Monitor Prawa Bankowego” 2012, nr 10.
- Kaszubski R.W., Tupaj-Cholewa A., *Dopuszczalność przetwarzania informacji stanowiących tajemnicę bankową dla celów statystycznych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2008, nr 10.
- Kłoda M.T., *Naruszenie dóbr osobistych klienta banku*, „Rzeczpospolita” 2015, nr 246.
- Radlińska E.M., *Szybkie wykreślenie spłaconych długów*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2015, nr 102.
- Zacharzewski K., *Naruszenie dóbr osobistych przez instytucję finansową*, „Głosa” 2009, nr 2.

Materiały internetowe

- Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Prezesa Związku Banków Polskich z 23.02.2015 r., (V.7220.52.2015.EG), <https://www.rpo.gov.pl> (dostęp: 09.05.2016 r.).
- Raport Kwartalny Biura Informacji Kredytowej Kredyt Trendy 2016, nr 1, s. 4, <https://www.bik.pl> (dostęp: 10.05.2016 r.).

Dokumenty prawne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 02.04.1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

Ustawa z 23.04.1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. z 2016 r. poz. 380 ze zm.).

Ustawa z 26.01.1984 r. Prawo prasowe (Dz.U. z 1984 r. Nr 5, poz. 24 ze zm.).

Ustawa z 29.08.1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2015 r. poz. 2135 ze zm.).

Ustawa z 29.08.1997 r. Prawo bankowe (Dz.U. z 2015 r. poz. 128 ze zm.).

Dyrektywa 95/46/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 24.10.1995 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w zakresie przetwarzania danych osobowych i swobodnego przepływu tych danych (Dz.Urz.UE.L z 1995 r. Nr 281, s. 31 i n. ze zm.).